

УДК 396:82.09

Поліщук Ольга,
студентка факультету романо-германських мов Національного університету "Острозька академія", м. Острог

МОТИВ АНДРОГІННОСТІ І ПРОБЛЕМА ІДЕНТИЧНОСТІ (ЗА РОМАНОМ В. ВУЛФ "ОРЛАНДО")

У статті розглядається проблема андрогінності головного героя роману В. Вулф "Орландо". Показано, що письменниця дослідила межі сексуальності, ламаючи стереотипи про однозначність чоловічого й жіночого начал, змодельовавши тип героя, звільненого від обмежень гендеру.

Ключові слова: *гендер, самоідентичність, андрогінність, сексуальність, герой.*

Поліщук О. Мотив андрогінності и проблема идентичности (по роману В. Вулф "Орландо")

В статье рассматривается проблема андрогинности главного героя романа В. Вулф "Орландо". Показано, что писательница исследовала границы сексуальности, разрушая стереотипы об однозначности мужского и женского начал, смоделировав тип героя, избавленного от ограничений пола.

Ключевые слова: *гендер, самоидентификация, андрогинность, сексуальность, герой.*

Polishchuk O. Androgyny motif and the problem of identity in Virginia Woolf's "Orlando"

Main character's androgyny problem in Virginia Woolf's "Orlando" is considered in this article. The writer has analyzed sexuality boundaries and ruined stereotypes about unambiguity of men's and women's traits, creating a character free from sexual restrictions.

Key words: *gender, self-identification, androgyny, sexuality, character.*

Гендерна ідентичність – одна із важливих складових особистісної ідентичності. Індивід може ідентифікувати себе як фемінну, маскулінну чи андрогінну особу. Останнім часом у культурі наміти-

лася тенденція до стирання гендерних меж. Сьогодні наголошують на тому, що особистість повинна мати свободу вибору поведінки, темпераменту, а відтак, і соціальних ролей [4, с. 322].

Тема андрогінності сягає корінням ще архаїчних міфів та наявна чи не в усіх культурах. Але саме в ХХ столітті зацікавлення мотивами андрогінності та гермафродитизму охоплює не лише літературу, а й філософію, психологію, соціологію та культурологію. У психології вперше до теми андрогінності звернувся Карл Юнг, який розвинув ідею наявності чоловічих та жіночих рис в особистості. Єдність двох протилежностей – чоловічого і жіночого – це архетипний образ, стверджував психоаналітик. Найважливіші архетипи, які керують поведінкою людини – втілення жіночого начала в чоловічому несвідомому (аніма) і чоловічого в жіночому (аніmus), тобто психологічна бісексуальність. Показником особистісного зростання, що приводить до відкриття та інтеграції справжньої стуності, є осягнення чоловіком своєї внутрішньої жіночності (аніми), а жінкою – мужності (аніmusу) [6].

Також Зигмунд Фройд у “Трьох нарисах з теорії сексуальності” (1905) розвиває думку про те, що в людині закладено не сексуальну орієнтацію, а лише здатність до сексуального кохання, і тільки під впливом соціального середовища і культури формуються симпатії до протилежної статі [5].

Паралельно до Юнга та Фрейда питання про андрогінність у творчості порушує британська письменниця Вірджинія Вулф. В есе “Власний простір” (1929), яке давно стало програмним для феміністичної критики, поряд з іншими вона порушує питання, “чи існує дві статі для розуму, які б відповідали двом статям людського тіла, і чи потрібно їм також об’єднатися, щоб отримати повне задоволення і щастя” [8, с. 88]. Відповідь Вулф формує, спираючись на думку С. Колріджа із “Застольного розмовника” про “андрогінність великого розуму”. Письменниця стверджує, що “згубно будь-кому, хто пише, думати про свою стать... Згубно бути просто і винятково чоловіком чи жінкою, потрібно бути жіночно-чоловічим або чоловічно-жіночним... Певна співпраця між чоловіком і жінкою має відбутися у свідомості [митця] ще до творення. Певний шлюб між протилежностями має бути приголомшливим” [8, с. 94]. Своє ба-

чення андрогінності В. Вулф художньо втілила в романі “Орландо” за допомогою гендерних експериментів з головним персонажем.

Орландо – юнак-аристократ, андрогінний по моді того часу, у третьому розділі іронічно-фантастичної біографії змінює стать, герої стає героїнею: “Orlando woke. He stretched himself. He rose. He stood upright in complete nakedness before us, and while the trumpets pealed Truth! Truth! Truth! We have no choice left but confess – he was a woman” [9; chapter 3].

Зміна статі була повною, безболісною, навіть сам Орландо не здивувався. Тут потрібно звернути увагу на декілька моментів. По-перше, семиденний сон: подібне вже відбувалось з Орландо в другому розділі, після розчарування в коханні. Тоді він змінив не стать, а власне “я”, відчувши плинність людського життя і звернувшись до поезії. У зв’язку з цим, зміну статі Орландо потрібно сприймати як одну, хоча й надзвичайно важливу, ланку в низці перетворень його особистості. По-друге, варто відзначити неочікуваність перетворення для самого героя і, водночас, повну відсутність подиву з його боку. Підкреслюється непоправність і правдивість перетворення, подібно до того, як на початку роману акцентувався той факт, що Орландо – юнак: “He – for there could be no doubt of his sex, though the fashion of the time did something to disguise it...” [9, с. 1].

В. Вулф подає ці метаморфози читачеві так, наче нічого особливого не сталося: “But in every other respect, Orlando remained precisely as he had been. The change of sex, though it altered their future, did nothing whatever to alter their identity”. В останньому реченні і перехід від займенника в однині “he (він)” до множини “(their)їхній”, і використання займенника чоловічого роду для опису біологічної жінки ставлять під сумнів гендерну ідентичність Орландо [7]. Це є кульмінаційним моментом твору, який аж ніяк не можна вважати анахронічною імпровізацією письменниці, адже мотив зміни статі є основним художнім завданням В. Вулф. Далі авторка розширює цей погляд від особливостей Орландо до більш загального твердження: “Different though the sexes are, they intermix. In every human being a vacillation from one sex to the other takes place, and often it is only the clothes that keep male or female likeness, while underneath the sex is the very opposite of what is above” [9, с. 189].

На початку першого розділу роману ми бачимо повну тілесну характеристику Орlando, що дозволяє зарахувати його до певного “жіночного” типу чоловіків: “... the shapely legs, the handsome body, and the well-set shoulders were all of them decorated with various tints of heraldic light, Orlando’s face, as he threw the window open, was lit solely by the sun itself. A more candid, sullen face it would be impossible to find... The red of the cheeks was covered with peach down; the down on the lips was only a little thicker than the down on the cheeks. The lips themselves were short and slightly drawn back over an exquisite and almond whiteness. Nothing disturbed the arrowy nose in its short, tense flight; the hair was dark, the ears small, and fitted closely to the head. But, alas, these catalogues of youthful beauty cannot end without mentioning forehead and eyes...” [9; chapter 1].

Але чоловіча ідентичність залишається ще незрозумілою, хоча авторка від початку піддає сумніву гендерні уявлення людини. В цьому можна простежити ігровий підхід до проблеми ідентичності, формування у читача невпевненості та чутливості до тілесної ідентичності [1, с. 279]. Бісексуальна зовнішність Орlando містить у собі ідею не лише зовнішньої, а й внутрішньої (психологічної) андрогінності, що проявляється в бісексуальній орієнтації та поведінці Орlando: “... she was censuring both sexes equally, as if she belonged to neither; and indeed, for the time being, she seemed to vacillate; she was man; she was woman; she knew the secrets, shared the weaknesses of each. It was a most bewildering and whirling state of mind to be in” [9; chapter 4].

Насправді неважливо, жінка Орlando чи чоловік (це підкреслюється дивним поєднанням чоловічого імені і граматичних форм жіночого роду): в романі розповідається про пошуки істинного “я”, яке потрібно віднайти у великій кількості інших, несправжніх, чи неповних. Цим же й пояснюється дивність хронології в романі, звисистість часового потоку (наприклад: “Some weeks added a century to his age, others no more than three seconds at most” [9, с. 82]. Адже знаходження власної ідентичності проходить в такому часі, який вимірюється не плином століть, а лише інтенсивністю душевного життя [2].

Орlando нарешті знаходить своє істинне “я”, і це відбувається так само неочікувано, беззаперечно і без будь-яких причин, як і зміна ста-

ті: “And it was at this moment, when she had ceased to call ‘Orlando’ and was deep in thoughts of something else, that the Orlando whom she had called came of its own accord; as was proved by the change that now came over her” [9, с. 227]. В цей момент минуле і теперішнє у свідомості Орландо поєднуються, виявляючи живий і нерозривний зв’язок. У романі залишаються таємничість, що породжує характерну для “Орландо” надмірність сенсу, особливу туманну привабливість.

У романі “Орландо” В. Вулф демонструє еволюцію (андрогінізацію) свідомості Орландо-чоловіка, спричинену гендерними метаморфозами, й доводить, що в людській душі вживаються два начала – чоловіче й жіноче. В. Вулф глибоко проникнула в безмежжя людської сутності, її ідея андрогінності заперечує традиційну контрастність чоловічого й жіночого начал у культурі.

Використана література:

1. Бандровська О. *Метаморфози тіла у романі Вірджинії Вулф “Орландо”* // *Іноземна філологія*. – 2009. – № 121. – С. 277–284.

2. Зусева В. Б. *Проблема самоідентифікації героя в метаромане (“Орландо” В. Вулф і “Орланда” Ж. Арпман)* // *Новый филологический вестник*. – 2008. – № 2 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://cyberleninka.ru/article/n/problema-samoidentifikatsii-geroia-v-metaromane-orlando-v-vulf-i-orlanda-zh-arpman>.

3. Любарець Н. О. *Жанрова гра в романі Вірджинії Вулф “Орландо”*. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.philolog.univ.kiev.ua/library/zagal/Movni_i_konceptualni_2011_33/365_371.pdf.

4. Мельник Д. *Утопія андрогінності у творчості Інґеборґ Бахман* // *Вісник львівського університету. Серія іноземні мови*. – 2012. – № 19. – С. 322–329.

5. Фрейд, Зигмунд. *Три очерка по истории сексуальности* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zigmund.ru/data/5.doc>.

6. Юнг К. Г. *Архетип и символ* / Карл Густав Юнг; [пер. с нем. В. В. Зеленский]. – Ренессанс, 1991. – 304 с. – (Серія: Страницы мировой философии).

7. Karen Kaivola, *Stetson University Revisiting Woolf’s Representations of Androgyny: Gender, Race, Sexuality, and Nation* [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.jstor.org/discover/10.2307/464448>.

8. Woolf V. *A Room of One’s Own. Three Guineas* / Virginia Woolf. – L.: Penguin Books, 1993. – 365 p.

9. Woolf V. *Orlando* / Virginia Woolf. – L.: Penguin Books, 1998. – 234 p.